

دانش بومی گیاهان دارویی در جوامع محلی

شهرستانهای شمالی استان فارس

روجا صفاییان*^۱، الهه نیک نام سیمکانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۵

چکیده

گیاهان دارویی، درصد بسیار بالایی از گونه های گیاهی ایران را تشکیل میدهند. در بسیاری از مناطق این مرز و بوم همچنان گونه های دارویی ناشناخته ای وجود دارند که از سالیان گذشته تاکنون برای درمان و تسکین آلام و بیماری های اهالی بومی مورد استفاده قرار می گیرد. با توجه به بالا رفتن تقاضا برای گیاه درمانی و تمایل به استفاده از گیاهان دارویی به جای داروهای شیمیایی، نیاز به تحقیق و بررسی در زمینه شناسایی و نحوه استفاده از گیاهان دارویی توسط ساکنین محلی مناطق مختلف ضروری است. در این راستا شهرستانهای آباءه، خرمبید، بوانات و پاسارگاد مورد بررسی قرار گرفتند. پرسشنامه هایی شامل نام محلی گیاه، نام فارسی گیاه، محل جمع آوری شده، اندام مورد استفاده، کاربرد دارویی، منع مصرف، نحوه آماده سازی و مصرف گیاه آماده گردید. پس از آن با مراجعه به ۴۰ عطاری اطلاعات مورد نیاز جمع آوری و ثبت گردید. به منظور کمی سازی داده ها اطلاعات، با شاخص های کمی اتنوبوتانی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد گیاهان موجود در این عطاریها به ۳۲ تیره و ۸۳ جنس تعلق دارند که بیشترین تعداد به ترتیب به تیره های نعنائیان (۲۰/۷٪)، کاسنیان (۱۱٪) و چتریان (۹/۸٪) تعلق می گیرد. همچنین بیشترین کاربرد گیاهان دارویی برای تسکین و التیام بیماری های گوارشی می باشد. در این راستا اندام هوایی گیاهان به صورت دمنوش بیشترین کاربرد را داشتند. توجه به ماحصل این نتایج میزان اهمیت مطالعات اتنوبوتانی در زندگی امروز بشر و نیاز او به طبیعت، مراتع و محصولاتش را به منظور التیام و تسکین آلام روحی و جسمی نشان می دهد.

کلمات کلیدی: دانش بومی گیاهان دارویی، شاخص های کمی اتنوبوتانی، عطاری، استان فارس.

*^۱ استادیار بخش مهندسی منابع طبیعی و محیط زیست دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز

^۲ دانش آموخته مدیریت و کنترل بیابان، بخش مهندسی منابع طبیعی و محیط زیست دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز

مقدمه

ایران کشوری است که از نظر غنای گونه ای درصد بسیار بالایی از گونه های گیاهی را به خود اختصاص داده است و با توجه به گستردگی آن تقریباً تمام اقلیم های جهان در آن دیده می شود که این مطلب باعث شده است گیاهان ایران در حوزه رشد و رویش، از تنوع بسیار زیادی برخوردار باشند (فرهادی، ۱۳۸۵) (۶). ایران یکی از ده کشور برتر دنیا با ۸۰۰۰ گونه گیاهی و ۱۷۲۷ گونه بومی می باشد و از این رو یکی از مهمترین مراکز تنوع گیاهی در سطح دنیا می باشد (۱۱).

از دیرباز نیز در کشور ما از انواع و اقسام گیاهان جهت رفع دردها و بیماری ها و ناراحتی های مختلف استفاده می شده است، در نقاط مختلف جهان و ایران اطلاعاتی در بین اقوام و گروه های مختلف موجود بوده است که به صورت سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر رسیده است و متأسفانه با پیشرفت جوامع، این اطلاعات ارزشمند به تدریج در حال زوال می باشند. نخستین مرحله در جهت استخراج و کاربردی کردن اطلاعات موجود در جوامع محلی تهیه فهرستی از گیاهان دارویی، کاربردها و نحوه استفاده از این گیاهان در مناطق مورد نظر است (۸). از جمله نتایج تحقیق هاشمی سیرجانی (۱۳۹۷) در بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی ضد دیابت مراتع چهارباغ استان گلستان بیان نمود اکثر گیاهان به صورت جوشانده و دمنوش توسط مردم بومی استفاده می شدند. بیشترین استفاده درمانی بومی در درمان بیماری های عصبی، گوارشی و ضد عفونی کننده بودند. از سوی دیگر بررسی کاربرد گیاهان دارویی و خوراکی در حوزه

آبخیر درویش چای سرعین نشان داد بیشترین استفاده درمانی جهت درمان و یا پیگیری سرماخوردگی یا سرفه می باشد (۱۴). اتنوبوتانی را می توان به کسب اطلاعات موجود در حافظه افراد بومی و به علمی که آنها از گیاه شناسی و شناخت محیط زیست آن دارند اطلاق کرد. موضوع این علم به نحوه استفاده از گیاهان در زندگی مردم یک منطقه می پردازد. این علم سبب کشف داروهای جدید در طب مدرن می شود و به عنوان یک رشته که به برداشتهای عملی قابل توجه منتهی می گردد، در حال ظهور است و این موضوع تأکیدی بر تقویت تنوع فرهنگی، حفاظت و پایداری بیشتر در بهره برداری از منابع گیاهی و توسعه محصولات جدید گیاهی است (۹).

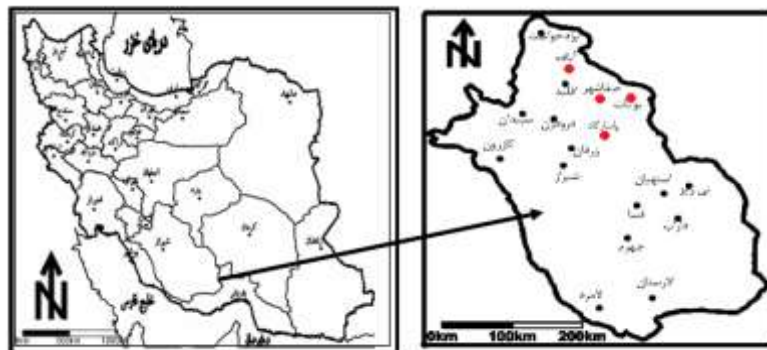
استفاده از داروهای گیاهی در سالهای اخیر در کشورهای توسعه یافته نیز رو به افزایش نهاده است (۵). درمان از طریق گیاهان دارویی در بسیاری از کشورهای توسعه یافته به عنوان یکی از قسمتهای تکمیلی و جایگزین درمان پذیرفته شده (۴،۳،۲). طبق آمارهای سازمان بهداشت جهانی در سال ۲۰۰۲ در کل دنیا انسانها از داروهای گیاهی سنتی جهت رفع نیازهای اولیه مراقبتی بهره می برند. امروزه گیاه شناسی بومی به سمتی حرکت می کند که از یک علم توصیفی به سمت یک علم تحلیلی و مقوله کاربردی تبدیل گردد (۱۳). نیاز به کسب اطلاعات موجود در حافظه افراد بومی و بررسی و چگونگی دانش ایشان به عنوان حلقه ارتباط دهنده انسانها با گیاهان سبب مراجعه به مغازه های عطاری و مصاحبه با عطارهای مناطق مورد نظر گردید.

باشد و یکی از پهناورترین استانهای کشور محسوب می‌شود و با توجه به تنوع اقلیمی، گیاهان دارویی متنوعی در این منطقه می‌رویند. به همین دلیل از سالهای گذشته این استان در زمینه تولید و استفاده از گیاهان دارویی در کشور پیشقدم بوده بطوریکه یکی از صادرکنندگان برتر گیاهان دارویی در کشور می‌باشد(۱۵). در این تحقیق شهرستانهای شمالی استان فارس شامل آباده، خرمبید، بوانات و پاسارگاد مورد بررسی واقع گردید.

جمع‌آوری اطلاعات در دست فراموشی و انجام مطالعات بیشتر با برخوردی علمی در این زمینه می‌تواند ضمن حفظ این دانش بومی، راهگشای جلوگیری از انقراض این گونه‌ها باشد.

روش و منطقه مورد مطالعه

استان فارس با پهنای حدود ۱۴ میلیون هکتار دارای ۳۶ شهرستان می‌باشد. این استان از نظر آب و هوایی دارای اقلیم های خشک و نیمه استوایی و ایران توران شامل مناطق استپی، نیمه استپی، جنگلهای خشک و کوه‌های مرتفع می

شکل ۱- موقعیت استان فارس در ایران

نتایج لیست عطاریها

در گام نخست با مراجعه به مغازه های عطاری و مصاحبه با عطارها به بررسی و چگونگی دانش ایشان به عنوان حلقه ارتباط دهنده انسانها با گیاهان، پرداخته شد. مجموعه پرسشهایی به صورت شفاهی در زمان ملاقات با عطارها پرسیده و جوابهای ایشان یادداشت و ضبط گردید، بیشتر این گونه ها، گیاهانی هستند که کاملاً در جامعه شناخته شده و سنتی هستند. لیست این گیاهان در جدول ۱ آورده شده است.

روش مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها بر اساس مصاحبه‌های حضوری، از عطاری‌های محلی بود. در گام نخست اطلاعاتی درخصوص تعداد عطاریها، نحوه پراکنش و قدمت آنها جمع‌آوری شد. سپس به‌منظور شناسایی و تعیین موارد استفاده گیاهان دارویی پرمصرف در طب سنتی و بومی (نوع گیاه، نوع کاربرد، نحوه مصرف و ...) اقدام به تهیه پرسشنامه شد و با ملاقات حضوری با ایشان که اغلب سالمند و بومی منطقه بودند سوالات به صورت شفاهی در خصوص پر فروشترین گیاهان دارویی و نحوه و موارد مصرف مطرح و پاسخها ثبت و ضبط گردید.

جدول ۱- لیست گیاهان معرفی شده در عطاری ها

ردیف	نام تیره	نام گونه	نام فارسی گیاه	تکرار*
۱	Adiantaceae	<i>Adiantum capillus veneris</i> L	پرسیاوشان کوهی	۲۶
۲	Amaryllidaceae	<i>Allium ampeloprasum</i> L. subsp. <i>Iranicum</i>	پیازو	۲۴
۳	Anacardiaceae	<i>Pistacia atlantica</i> Desf	بنه	۱۰
۴	Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i> L.	سماق	۱۸
۵	Anacardiaceae	<i>Pistacia khinjuk</i> Stocks	کلخنگ	۴
۶	Apiaceae	<i>Echinopora platyloba</i>	آگال (کالمه)	۳۰
۷	Apiaceae	<i>Prangos ferulacea</i>	جاشیر	۱۸
۸	Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i> L.	رازیانه	۲۸
۹	Apiaceae	<i>Cuminum cyminum</i>	زیره سبز	۳۴
۱۰	Apiaceae	<i>Carum carvi</i> L.	زیره سیاه	۳۴
۱۱	Apiaceae	<i>Angelica archangelica</i>	سنبل ختایی	۲۴
۱۲	Apiaceae	<i>Kelussia odoratissima</i> Mozaff.	کرفس کوهی	۲۰
۱۳	Apiaceae	<i>Ferula assa- foetida</i>	گل گنده (صمغ انغوزه)	۲۰
۱۴	Arecaceae	<i>Phoenix dactylifera</i> L.	هسته خرما	۲۰
۱۵	Asteraceae	<i>stevia rebaudiana</i> Bertoni.	استویا	۲۰
۱۶	Asteraceae	<i>Artemisia absinthium</i>	افسنطین	۲۲
۱۷	Asteraceae	<i>Anthemis persica</i> Boiss.	بابونه	۳۲
۱۸	Asteraceae	<i>Achillea wilhelmsii</i> C.Koch.	برنجاسف (سرزرده)	۲۶
۱۹	Asteraceae	<i>Achillea eriophora</i> DC.	بومادران	۲۸
۲۰	Asteraceae	<i>Arctium lappa</i>	ریشه بابا آدم	۲۴
۲۱	Asteraceae	<i>Echinops sephalotes</i> DC.	شکرتغال	۳۰
۲۲	Asteraceae	<i>Centura depressa</i>	گل گندم	۲۲
۲۳	Asteraceae	<i>Calendula persica</i> C.A.Mey.	گل همیشه بهار	۲۰
۲۴	Boraginaceae	<i>Echium amemum</i> Fisch. Et. Mey.	گل گاوزبان	۳۶
۲۵	Brassicaceae	<i>Descurainia sophia</i> (L.) Schur.	خاکشیر (خاکشی)	۳۲
۲۶	Brassicaceae	<i>Allysum homalocarpum</i>	قدومه (کلمکو)	۲۸
۲۷	Bursaceae	<i>Commiphora molmol</i>	مریاد	۲۸
۲۸	Capparidaceae	<i>Capparis spinosa</i> L.	لگجی (گلک)	۲۰
۲۸	Capparidaceae	<i>Capparis spinosa</i> L.	لگجی (گلک)	۱۸
۲۹	Combretaceae	<i>Teminalia chebula</i> Retz.	هلیله سیاه	۱۸
۳۰	Equisetaceae	<i>Equisetum arvense</i>	دم اسب	۲۰
۳۱	Euphorbiaceae	<i>Ricinus communis</i> L.	دانه کرچک (کنتو)	۲۴
۳۲	Fabaceae	<i>Cassia fistula</i>	فلوس (خرنوب هندی)	۲۰
۳۳	Fabaceae	<i>Lotus corniculatus</i> L.	یونجه وحشی	۲۴

ردیف	نام تیره	نام گونه	نام فارسی گیاه	تکرار*
۳۴	Iridaceae	<i>Crocus sativus</i>	انتهای کلاله زعفران	۲
۳۵	Lamiaceae	<i>Lavandula angustifolia</i> L.	اسطوخودوس	۳۸
۳۶	Lamiaceae	<i>Stachys lavandulifolia</i> Vahi.	اولیله (هولبله)	۳۰
۳۷	Lamiaceae	<i>Ziziphora clinopodioides</i> Lam.	آویشن باریک	۲۶
۳۸	Lamiaceae	<i>Zataria Multiflora</i> Boiss.	آویشن پهن	۳۶
۳۹	Lamiaceae	<i>Dracocephalum sp</i> L.	بادرنجبویه	۲۸
۴۰	Lamiaceae	<i>Satureja bachtiarica</i> Bunge.	باده	۲۸
۴۱	Lamiaceae	<i>Ocimum bacilicum</i> L.	تخم شربتی	۳۰
۴۲	Lamiaceae	<i>Stachys lavanduliflora</i> L.	چای کوهی	۲۸
۴۳	Lamiaceae	<i>Otostegia persica</i> (Bornm)	شکرشفا (خارمیش)	۱۸
۴۴	Lamiaceae	<i>Ziziphora clinopodioides</i> Lam.	علیودن (زردتار)	۲۴
۴۵	Lamiaceae	<i>Marrubium vulgare</i>	فراسیون	۳۰
۴۶	Lamiaceae	<i>Ziziphora tenuior</i> L.	کاکوتی (نعناء کوهی)	۳۰
۴۷	Lamiaceae	<i>Hyssopus officinalis</i> L.	گل زوفا	۲۴
۴۸	Lamiaceae	<i>Marrubium spp</i>	گل گربه	۱۶
۴۹	Lamiaceae	<i>Salvia compressa</i> Vent.	مربوک (مرمرشک)	۳۰
۵۰	Lamiaceae	<i>Origanum vulgare</i>	مرزنجوش	۳۲
۵۱	Lamiaceae	<i>Salvia nemorosa</i> L.	مریم گلی	۲۶
۵۲	Lauraceae	<i>Cinnamomum Verum</i> J persl.	دارچین	۳۶
۵۳	Liliaceae	<i>Aloe vera</i> L.	آلوئه ورا (صبر زرد)	۲۴
۵۴	Liliaceae	<i>Colchicum automnale</i> L.	سورنجان	۲۲
۵۵	Liliaceae	<i>Allium ascalonicum</i> L.	موسیر	۲۰
۵۶	Malvaceae	<i>Alcea officinalis</i>	گل خطمی	۳۲
۵۷	Myrtaceae	<i>Eucalyptus globulus</i> Labill.	اکالیپتوس	۲۲
۵۸	Myrtaceae	<i>Myrtus communis</i> L.	مورد	۲۶
۵۹	Papilionaceae	<i>Securigera securidaceae</i> Degen & Dorfl.	بن تعله	۲۸
۶۰	Papilionaceae	<i>Alhagi maurorum</i>	ترنجبین	۲۰
۶۱	Papilionaceae	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	شیرین بیان	۲۸
۶۲	Papilionaceae	<i>Asteragalus verus</i> Olive.	کتیرا	۲۶
۶۳	Papilionaceae	<i>Melilotus officinalis</i> Desr. (L)	ناخنک (اکلیل الملک)	۳۰
۶۴	Plantaginaceae	<i>Plantago psyllium</i> L.	اسفرزه	۲۲
۶۵	Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> L.	بارهنگ	۲۸
۶۵	Polygonaceae	<i>Rheum ribes</i> L.	ریواس	۲۰
۶۶	Polygonaceae	<i>Rheum ribes</i> L.	ریواس	۲۰
۶۷	Primulaceae	<i>Cyclammen europaeum</i>	نوند مریم (پنجه مریم)	۳۰

ردیف	نام تیره	نام گونه	نام فارسی گیاه	تکرار*
۶۸	Ranunculaceae	<i>Nigella sativa</i> L.	سیاه دانه	۲۸
۶۹	Rhamnaceae	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	کنار (سدر)	۲۸
۷۰	Roseaceae	<i>Prunus scoparia</i>	الوک	۱۶
۷۱	Roseaceae	<i>Sanguisorba officinalis</i>	توت مری	۲۸
۷۲	Roseaceae	<i>Rosa Spp</i>	گل زرد	۲۰
۷۳	Roseaceae	<i>Rosa damascene</i> Mill.	گل محمدی	۳۰
۷۴	Rutaceae	<i>Zanthoxylum armatum</i> DC.	دهن باز(فاخره)	۲۴
۷۵	Rutaceae	<i>Toddolia asiatica</i> Lam.	دهن بسته (دم بسته)	۲۴
۷۶	Theaceae	<i>Camellia senensis</i> L.	چای سبز	۲۸
۷۷	Theaceae	<i>Camellia senensis</i> L.	چای سفید	۳۴
۷۸	Theaceae	<i>Camellia senensis</i> L.	گل چای سفید	۲۲
۷۹	Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	گزنه	۲۴
۸۰	Verbenaceae	<i>Lippia citriodora</i> H.B.etK.	به لیمو	۲۶
۸۱	Zingiberaceae	<i>Alpinia officinarum</i>	خولنجان (خسرودارو)	۳۲
۸۲	Zingiberaceae	<i>Zingiber officinal</i> Rosk.	زنجبیل	۳۶
۸۳	Papaveraceae	<i>Glaucium flavum</i> crantz.	دشک(یالپاچه)	۱۸

* منظور از تکرار، تعداد دفعاتی است که افراد مختلف به گیاهی واحد به عنوان گیاه دارویی اشاره دارند.

بر مبنای پرسشنامه ها و مصاحبه ها
تعداد تیره های گیاهی با کاربرد بالا به
دو تیره نعنائیان (Lamiaceae) با ۱۷
گونه و سپس تیره کاسنیان
(Asteraceae) با ۹ گونه تعلق گرفت.

جدول ۲- اطلاعات تیره های پرکاربرد گیاهی

ردیف	نام تیره(لاتین)	نام تیره (فارسی)	تعداد گونه	درصد
۱	Lamiaceae	نعنائیان	۱۷	٪۲۰/۷
۲	Asteraceae	کاسنیان	۹	٪۱۱
۳	Apiaceae	چتریان	۸	٪۹/۸
۴	Papilionaceae	پروانه آسا	۵	٪۶/۱
۵	Anacardiaceae	پسته ایان	۳	٪۳/۷
۶	Liliaceae	سوسنیان	۳	٪۳/۷
۷	Roseaceae	گلسرخیان	۳	٪۳/۷
۸	Brassicaceae	شب بو	۲	٪۲/۴
۹	Fabaceae	بقولات	۲	٪۲/۴
۱۰	Myrtaceae	مورد	۲	٪۲/۴
۱۱	Plantaginaceae	بارهنگ	۲	٪۲/۴
۱۲	Rutaceae	مرکبات	۲	٪۲/۴

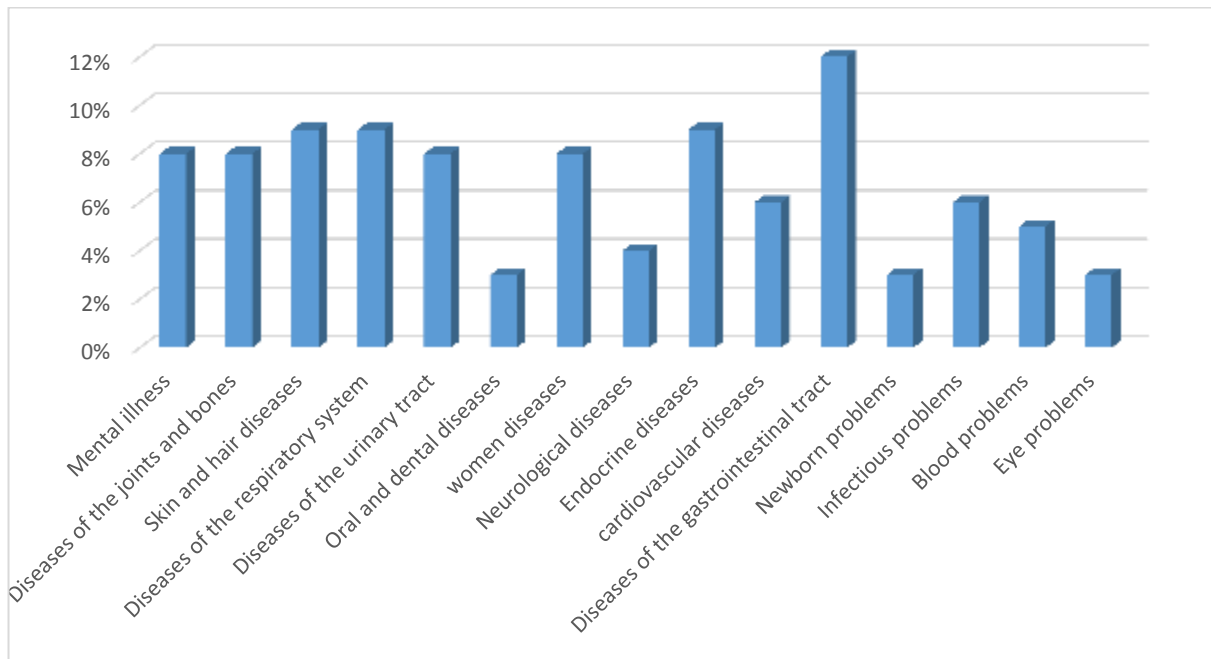
ردیف	نام تیره (لاتین)	نام تیره (فارسی)	تعداد گونه	درصد
۱۳	Zingiberaceae	زنجبیلیان	۲	٪۲/۴
۱۴	Adiantaceae	پرسیاوشان	۱	٪۱/۲
۱۵	Amaryllidaceae	نرگس	۱	٪۱/۲
۱۶	Arecaceae	نخل	۱	٪۱/۲
۱۷	Boraginaceae	گل گاوزبان	۱	٪۱/۲
۱۸	Burseraceae	کندر	۱	٪۱/۲
۱۹	Capparidaceae	کبریان	۱	٪۱/۲
۲۰	Combretaceae	گاروم زنگیان	۱	٪۱/۲
۲۱	Equisetaceae	دم اسبیان	۱	٪۱/۲
۲۲	Euphorbiaceae	فرفیونیان	۱	٪۱/۲
۲۳	Iridaceae	زنبقیان	۱	٪۱/۲
۲۴	Lauraceae	دارچین	۱	٪۱/۲
۲۵	Malvaceae	ختمی	۱	٪۱/۲
۲۶	Polygonaceae	علف هفت بند	۱	٪۱/۲
۲۷	Primulaceae	پامچال	۱	٪۱/۲
۲۸	Ranunculaceae	آلاله	۱	٪۱/۲
۲۹	Rhamnaceae	عناب	۱	٪۱/۲
۳۰	Theaceae	چای	۱	٪۱/۲
۳۱	Urticaceae	گزنه	۱	٪۱/۲
۳۲	Verbenaceae	شاه پسندیان	۱	٪۱/۲

تکرار خاکشیر (*Descorania Sophia*) با در مقام بعدی قرار می گیرند. بر مبنای پرسشنامه ها و مصاحبه ها تعداد تیره های گیاهی با کاربرد زیاد به دو تیره تعلق گرفت، که تیره نعناعیان (Lamiaceae) با ۱۷ گونه در مقام اول و سپس تیره کاسنیان (Asteraceae) با ۹ گونه در مقام بعدی می باشد در این بررسی درصد استفاده از اندامهای مختلف گیاهان پرمصرف به ترتیب شامل برگ (٪۲۶)، گل (٪۱۷)، بذر (٪۱۴)، ساقه و میوه هر کدام (٪۱۳)، ریشه (٪۸) و صمغ (٪۴)، پوست و پیاز هر کدام (٪۳) و متداول ترین روش استفاده دمنوش گیاهان دارویی (٪۴۲) می باشد و پس از آن به ترتیب روشهای جوشاندن (٪۱۸)، پودر (٪۱۷)،

بعد از تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه ها مشخص گردید گیاه اسطوخودوس (*Lavandula angustifolia*) با ۳۸ تکرار در مقام اول و سپس آویشن پهن ، (*Zatarium uliflora*) زنجبیل (*Zingiber*) دارچین (*Cinnamomum Verum*) گل گاو زبان (*Echinum amemum officinal*) با ۳۶ مورد تکرار در مقام دوم و چای سفید (*Camellia sensesis*) و زیره سیاه (*Carum carvi*) و زیره سبز (*Cuminum cyminum*) با ۳۴ تکرار مقام سوم و گل ختمی (*Alcea officinalis*) ، بابونه (*Matricaria chamomilla*) مرزنجوش (*Origanum vulgare*) و با ۳۲

اول و بیماریهای دهان و دندان و نوزادان و بیماریهای چشمی با ۳٪ در آخرین رتبه قرار می‌گیرند که در شکل ۱ نشان داده شده است. همچنین در جدول ۳ نام گونه های گیاهی مورد استفاده در درمان بیماریهای روحی آورده شده است.

خیساندن در آب (۱۱٪)، روغن و دود و بخور (۷٪) و مصرف موضعی و دهانشویه (۵٪) قرار می‌گیرد. بررسی ها نشان می‌دهد که ۹۸ نوع بیماری بوسیله ۸۳ گونه گیاهی ارائه شده مورد درمان قرار می‌گیرند، که بیماریهای دستگاه گوارشی با ۱۲٪ در رتبه

شکل ۲- میزان کاربرد گونه های گیاهی در درمان بیماری ها بر اساس دانش بومی

گیاهان می بایست از مصرف بی رویه آن نیز پرهیز کرد. جدول ۴ به برخی از این گونه های پر مصرف اشاره می‌شود.

از گذشته های دور تعداد زیادی از گیاهان دارویی در طبابت مردمان بومی این مناطق مورد استفاده قرار می‌گرفته است. ضمن دقت در نحوه استفاده از این

جدول ۱- برخی از مهمترین اطلاعات در مورد خواص دارویی، نحوه مصرف، اندام مورد استفاده و منع مصرف

تعدادی از گیاهان پر کاربرد در عطاری ها

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۱	استویا	برگ	دمکرده، بخور	شیرین کننده مناسب افراد دیابتی	-
۲	اسطوخودوس	گل	دمکرده، روغن	آرامبخش، مقوی قلب-بازکننده عروق - درمان سرفه	مصرف زیاد در گرم مزاجان

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۳	اسفرزه	بذر	ترکیب با آب	التهابات پوستی-ناراحتی دستگاه گوارش	ندارد
۴	افسنطین	گل، بذر	جوشانده	ضد انگل	زنان باردار
۵	اکالیپتوس	برگ	بخور	ضد عفونی کننده و خلط آور	خوراکی نیست
۶	الوک	میوه	آجیلی و روغن و صمغ	روغن آن در تقویت پوست و مو استفاده می شود و صمغ (زدو) آن اشتها آور و جهت خرد کردن سنگ مثانه بکار می رود	ندارد
۷	انتهای کلاله زعفران	پرچم	پودر	ادویه	ندارد
۸	اولیله(هولیله)	برگ و ساقه	دمکرده	عفونت رحم	در زمان قاعدگی مصرف نشود
۹	آگال(کالمه)	اندامهای هوایی	دمکرده	عفونت	ندارد
۱۰	آلئنه ورا (صبر زرد)	برگ	تازه	تقویت کننده پوست و مو و التیام دهنده زخم، رفع گل مژه	ندارد
۱۱	آویشن باریک	برگ و ساقه	دمکرده	ادویه-بادشکن، ضد آلزایمر	ندارد
۱۲	آویشن پهن (آوشن)	برگ و ساقه	دمکرده، جوشانده	ضد نفخ -ضد عفونی کننده ریوی-درمان عفونتهای گلو و دهان-ضد عفونی کننده روده-مدر	ندارد
۱۳	بابونه	گل - پودر	بخور، دمکرده	تقویت اعصاب، ورم چشم، قاعده آور- تب بر- بادشکن- اشتها آور درمان کولیک و قی چشم نوزاد - ضد عفونی کردن دهان پس از کشیدن دندان	زنان باردار
۱۴	بادرنجبویه	گل و برگ	عرق،دمکرده	رفع سردرد، آرامبخش و رفع ناراحتی های روحی ، رفع کولیک نوزاد	ندارد

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۱۵	باده	برگ	دمکرده	رفع باد سرد در بدن	ندارد
۱۶	بارهنگ	بذر- ریشه- برگ	خیسانده و جوشانده- ضماد	سرماخوردگی- درد گوش نوزاد، ضد تب و لرز-جوش صورت -زخمهای دهانی و گوارش- ناراحتی ریه- برگ تازه آن ضماد زخم های تازه است	ندارد
۱۷	برنجاسف (سرزرده)	گل	دمکرده	مدر - قاعده آور-دفع کننده شن - کرم کش	زنان باردار
۱۸	بن تعله	بذر	نیم کوب	کاهنده قند خون-رفع سردی معده و گرفتگی سر دل	ندارد
۱۹	بنه	میوه	غذا - صمغ (سقز)	مدر-قاعده آور	ندارد
۲۰	به لیمو	برگ	دمکرده	آرامبخش و رفع بی خوابی	ندارد
۲۱	یومادران	گل	دمکرده	گرم- بازکننده قاعدگی-رفع نفخ و ترش معده، بندآورنده خون، رفع بواسیر و ترشحات زنانه- درمان ضعف قلب- مصرف خارجی دمکرده اثر التیام بخشی زخمها و ترکها	زنان باردار
۲۲	پرسیاوشان کوهی	ساقه و برگ	جوشانده	عفونت گلو- سرماخوردگی ،درمان بیماریهای ریوی	ندارد
۲۳	پیازو	برگ	غذا	گرم و معطرو اشتها آور	ندارد
۲۴	تخم شربتی	بذر	ترکیب با آب	خنک، مقوی قلب، تنظیم قاعده بانوان	ندارد
۲۵	ترنجبین	صمغ	حل در آب جوش	رفع زردی نوزاد، گرم و تر- ملین	مضر برای افراد گرم مزاج

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۲۶	توت مری	میوه	تازه خوری - جوشانده	خنک - جهت رفع زردی به بدن کودک مالیده میشود	ندارد
۲۷	جاشیر	برگ و ساقه	تازه، پودر	مدر-مقوی سیستم عصبی - کوبیده برگ جهت دندان درد	ندارد
۲۸	چای سبز	برگ	دمکرده	ضد سرطان چربی سوز، رفع عفونتهای ادراری، رفع عفونت چشم	ندارد
۲۹	چای سفید	برگ	دمکرده	گرم - آرامبخش	ندارد
۳۰	چای کوهی	برگ و ساقه	دمکرده	رفع عفونتهای داخلی کلیه و مثانه	ندارد
۳۱	خاکشیر (خاکشی)	بذر	مخلوط با آب - جوشانده - پودر	درمان زخم - مدر - تب بر - دفع کرم - ورم پستان - رفع ترشحات زنانگی - جلوگیری از گرمزدگی	ندارد
۳۲	خولنجان (خسرودارو)	ریشه	پودر	گرم، تقویت نیروی جنسی آقایان، درد مفاصل، سیاتیک	مشکلات گوارشی
۳۳	دارچین	پوست	جوشانده و دمکرده و پودر	گرم - کاهنده قند خون - چربی سوز، بهبود گردش خون، تسکین درد عضلانی و مفاصل، جلوگیری از بوی بد دهان، دندان درد	ندارد
۳۴	دانه کرچک (کنتو)	بذر	روغن	تقویت پوست و مو، رفع گل مژه	دور از دسترس کودکان
۳۵	دشک (پالپاچه)	برگ	دمکرده	آرامبخش و رفع ناراحتی های روحی	ندارد

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۳۶	دم اسب	ساقه و برگ	دمکرده	خنک، بندآورنده خونریزی - تقویت ناخن و مو	زنان باردار
۳۷	دهن باز(فاخره)	میوه	نیم کوب	دفع کرم معده، بادشکن، مقوی معده، رفع اسهال، دندان درد	ندارد
۳۸	دهن بسته (دم بسته)	میوه	ادویه	گرم	-
۳۹	رازپانه (بادیون)	بذر	عرق - دمکرده	شیر افزا-طبع گرم و ضد درد مفاصل تقویت چشم	مصرف زیاد آن در بیماران مبتلا به کیست پستان توصیه نمی شود
۴۰	ریشه بابا آدم	ریشه	جوشانده و دمکرده	ضد نفرس و دیابت و مسکن درد مفاصل ضد عفونی کننده دستگاه گوارش کاهنده فشارخون	فشارخون پایین
۴۱	ریواس	ساقه	تازه خوری، پودر	قابض-درمان تبهای صفرای، دندان درد	مادران شیرده
۴۲	زنجبیل	ریشه	دمکرده و پودر	ادویه گرم و ضد التهاب مفاصل- مقوی معده	ندارد
۴۳	زیره سبز	بذر	ادویه	چاشنی و طعم دهنده- بادشکن	ندارد
۴۴	زیره سیاه	بذر	ادویه و دمکرده	درمان کم خونی، چاشنی و عطردهنده و ضد نفخ و کرم- قولنج کودکان-شیرافزا	ندارد
۴۵	سماق	میوه	چاشنی	اشتها آور-تقویت لثه - مناسب افراد دیابتی	سماق تازه ایجاد مسمومیت میکند

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۴۶	سنبل ختایی	ریشه	روغن، جوشانده	رفع افسردگی، قاعده آور	زنان باردار و مادران شیرده
۴۷	سورنجان	غده	ضماد - ادویه	مقوی جنسی-دردهای مفصلی	زنان باردار- دارای خاصیت سمیت
۴۸	سیاه دانه	بذر	مخلوط با عسل، جویدنی	رفع درد و رطوبت مفاصل و سرد مزاجی- تنظیم فشار خون	مصرف زیاد در گرم مزاجان
۴۹	شکر تغال	پبله حشره خزوک	جوشانده	گلودرد و گرفتگی صدا و ضد سرفه های خشک	ندارد
۵۰	شکر شفا (خارمیش)	برگ و گل	دمکرده	کاهنده قند خون	-
۵۱	شیرین بیان (ریشه مک)	ریشه	جوشانده	درمان سرفه های عصبی - زخم معده- تقویت عمومی بدن، رفع کولیک	افراد با فشار خون بالا
۵۲	علیدون (زردتار)	برگ و ساقه	چاشنی	بادشکن	ندارد
۵۳	فراسیون	تمام قسمتها	عرق - دمکرده	تنظیم قاعدگی-از بین برنده کیست تخمدان- کاهنده قند و کلسترول	زنان باردار و شیرده- ناراحتی قلبی
۵۴	فلوس	میوه	جوشانده، ضماد	مقوی کلیه و ریه، درد مفاصل، ملین	افراد مبتلا به اسهال
۵۵	قدومه (کلمکو)	بذر	ترکیب با آب	نرم کننده سینه و رفع التهابات گلو	-

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۵۶	کاکوتی (نعناء کوهی)	برگ و ساقه	بخور و جوشانده	ضدنفخ، مسکن، ضد اسهال و التهاب دستگاه تنفسی، صفرابر-مقوی مغز و قلب، درمان تپش قلب، بندآورنده خونریزی بینی	افراد با مشکلات کبد و کیسه صفرا
۵۷	کتیرا	صمغ	حل کردن در آب	نرم کننده موی سر و تقویت پوست بدن، ضد عفونی کننده-التهاب مثانه و مجاری ادرار، تنظیم اسید معده	ندارد
۵۸	کرفس کوهی	برگها و بذر	تازه و خشک	اشتها آور - سم زدایی- کاهش فشار خون	زنان باردار
۵۹	کلخنگ	پوست، برگ، میوه	جوشانده و روغن	نیرو دهنده-مدر-قابض-قاعده آور	در موارد یبوست
۶۰	کنار (سدر)	میوه-برگ	تازه خوری- پودر	شوینده سر و بدن	ندارد
۶۱	گازرو	برگ و ساقه	جوشانده	رفع سرماخوردگی	ندارد
۶۲	گزنه	برگ	دمکرده	مدر-کاهنده قند خون-دارای آهن، تقویت پوست و مو و مفاصل	ندارد
۶۳	گل چای سفید	گل	نیم کوب و دمکرده	گرم و مقوی، محافظ پوست، مقوی قلب	زنان باردار
۶۴	گل خطمی	گل، ریشه	دمکرده، ضماد	گزش حشرات، تب بر، سرماخوردگی-تقویت پوست و مو، ریشه مناسب دندان درآوردن نوزادان، درمان خونریزی لثه	ندارد
۶۵	گل زرد	گل	دمکرده و پودر	گرم و قاعده آور	زنان باردار

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۶۶	گل زوفا	گل	دمکرده	سرماخوردگی	ندارد
۶۷	گل گاوزبان	گل	دمکرده	آرامبخش-رفع التهاب و ورم کلیه- آرامبخش در استرسهای ناگهانی و وسواس	-
۶۸	گل گربه	گل	دمکرده	گرم-ضد باد- افزایش فشارخون	بیماران با فشار خون بالا
۶۹	گل گندم	گل	دمکرده	قابض-داروی سرماخوردگی، تقویت بینایی- آرامبخش	زنان باردار
۷۰	گل گنده	پیاز	حل در شیر مادر	کولیک نوزادان	-
۷۱	گل محمدی	گل	دمکرده و پودر	نشاط آور- آرامبخش مصلح لبنیات - چاشنی - ملین	ندارد
۷۲	گل همیشه بهار	گل	دمکرده	گرم و خشک - مقوی قلب -رفع ادرار سوختگی نوزاد، خاصیت ضد التهابی - قاعده آور	زنان باردار- افراد با فشار خون بالا
۷۳	لگجی (گلک)	پوست، ریشه	جوشانده	بی حس کننده- کرم کش- ملین- تصفیه کننده خون- مدر-قاعده آور	ندارد
۷۴	لگجی (گلک)	میوه	چاشنی	ضد نفخ-تقویت کبد-ضد روماتیسم	ندارد
۷۵	مرباد	صمغ	دمکرده	گرم -رفع بادهای پشت شانه	ندارد
۷۶	مربوک (مرمروشک)	بذر	ترکیب با آب	گلودرد و گرفتگی صدا	ندارد
۷۷	مرزنجوش	برگ	ادویه و دمنوش	مسکن و تسکین دهنده اعصاب-درمان سردرد و نفخ شکم	ندارد
۷۸	مریم گلی	گل	جوشانده	مقوی مغز، کاهش گر گرفتگی ناشی از یائسگی	-

ردیف	نام فارسی گیاه	اندام مورد استفاده	نحوه استفاده	خواص دارویی	منع مصرف
۷۹	مورد	برگ	پودر	تقویت پوست و مو- غرغره حمت ضد عفونی	ندارد
۸۰	موسیر	غده	ادویه	تقویت معده و هضم آسان، کاهش سردردهای میگرنی	ندارد
۸۱	ناخنک اکلیل (الملک)	ساقه ومیوه	دمکرده	رقیق کننده خون و درمان سرماخوردگی	مصرف زیاد باعث خونریزی
۸۲	نوند مریم (پنجه مریم)	اندامهای هوایی	دود	معطر- درمان زکام	ندارد
۸۳	هلیله سیاه	میوه	پودر یا عسل	گرم، ملین، ضد نفخ، رفع سفیدی مو، تقویت بینایی	ندارد
۸۴	هسته خرما	هسته	دمکرده و پودر	شیرافزا- بازکننده عروق- تنظیم قند و چربی خون، تقویت کننده بینایی	-
۸۵	یونجه وحشی	برگ	دمکرده	ضد التهاب، خفقان قلب، باز کردن عروق ومسکن درد مفاصل	-

های گیاهان دارویی مختلف مورد استفاده در درمان هر گروه از امراض نشان داده شده است.

بسیاری از گونه های گیاهان دارویی بیش از یک کاربرد دارویی دارند و برای امراض و مشکلات مختلف مورد استفاده قرار می گیرند، در جدول ۵ تعداد گونه

جدول ۵- تعداد گونه های دارویی هر گروه بیماری

ردیف	نام گروه	تعداد گونه
۱	بیماریهای پوست و مو	۱۷
۲	بیماریهای زنان	۱۶
۳	بیماریهای سیستم تنفسی	۱۴
۴	بیماری های مفاصل و استخوان	۱۴
۵	بیماریهای سیستم گوارشی	۱۳
۶	بیماریهای غدد	۱۳
۷	بیماریهای روحی	۱۳

۸	بیماریهای دستگاه دفع ادرار	۱۱
۹	مشکلات خونی	۱۰
۱۰	بیماریهای قلب و عروق	۹
۱۱	بیماریهای دهان و دندان	۸
۱۲	مشکلات عفونی	۸
۱۳	بیماریهای مغز و اعصاب	۶
۱۴	مشکلات چشم	۶
۱۵	مشکلات نوزادان	۴

ذکر نمود. در این مطالعه به به ۳۴ نوع کاربرد برای گیاهان مورد تحقیق اشاره شده بود که کاهندگان درد در رتبه اول با (۲۹٪) و شیرافزا بودن با (۹٪) در آخرین رتبه قرار می گیرد. جدول ۶ میزان کارایی گیاهان دارویی مورد بحث را نشان می دهد.

کاربرد گیاهان دارویی تنها منتهی به خواص دارویی آن نمی شود بلکه کاربردهای متفرقه بیشتری نیز دارد که می توان به خاصیت ضد درد، چاق کننده، لاغر کننده، ضد عطش و صفرابر بودن، تقویت قوای جنسی و رفع سردمزاجی و همچنین شیرافزایی را نیز

جدول ۶- بررسی دیگر کاربردها

ردیف	نوع کاربرد	تکرار	درصد تکرار
۱	کاهنده درد	۲۰	۲۹٪
۲	لاغری و چاقی	۱۶	۲۴٪
۳	ضد عطش	۱۲	۱۸٪
۴	تقویت قوای جنسی	۱۴	۲۱٪
۵	شیرافزا	۶	۹٪

بحث و نتیجه گیری

بر اساس مطالعه بر روی اطلاعات بدست آمده از توضیحات عطاران به نظر می رسد مطابق نتایج هاشمی سیرجانی (۱۳۹۷)، افراد و ساکنین این مناطق تمایل دارند جهت رفع بیماری ها و ناآرامی های روحی و روانی از داروهای گیاهی استفاده کنند و کمتر راغب به استفاده از داروهای شیمیایی می باشند و همچنین بعلت اینکه این مناطق از نظر اقلیمی دارای آب و هوای سرد می باشد گیاهان دارویی با طبع گرم حرف اول را در این مناطق می زنند.

به گفته یکی از همین عطاران مردم این نواحی از بدو تولد آموخته اند چه داروهای گیاهی با طبع و مزاجشان سازگار است و به محض بروز مشکل و بیماری آن را تهیه و استفاده می کنند.

این بررسی نشان می دهد که ۸۳ گونه دارویی استعمال شده از سوی عطاری ها به ۳۲ تیره و ۸۳ جنس تعلق دارد که رتبه اول مربوط به تیره نعنائیان (Lamiaceae) با ۱۷ گونه دارویی (۲۰/۷٪) و در رتبه بعدی تیره کاسنیان (Asteraceae) با ۹ گونه دارویی (۱۱٪) و در رتبه سوم تیره (Apiaceae) یا چتریان با ۸ گونه گیاهان دارویی (۹/۸٪) قرار می گیرد. تحقیق و بررسی بر روی پژوهشهای مشابه موکد این مطلب است که تیره های نعنائیان و کاسنی از پر مصرف ترین تیره ها می باشند (۱۴).

بر اساس مرور پژوهش های پیشین، بسیاری از این گیاهان دارویی در نقاط مختلف ایران مورد استفاده قرار می گیرند (۸، ۱۲ و ۱۸). با توجه به این مطلب که میزان مواد موثره گیاهی در قسمتهای مختلف گیاه با یکدیگر تفاوت دارد، بایستی به این مهم توجه گردد کدامین قسمت

گیاه برای درمان بیماری مورد استفاده قرار می گیرد به همین علت در پرسشنامه های این تحقیق این مطلب مورد توجه واقع گردید و به طور کلی نتایج نشان داد که بعضی از گونه های گیاهان دارویی در بیش از یک اندام خود و بعضی دیگر تنها در یک اندام از نظر میزان مواد موثره مورد شناخت و توجه می باشند،

همچنین در بعضی از گونه ها قسمتهای مختلف اندامهای گیاه برای درمانهای مختلف کاربرد داشت و این نکته از آن نظر حائز اهمیت است که بعلت اینکه ریشه و اندامهای زیرزمینی کمتر در معرض صدمه قرار می گیرد، می توان احساس امیدواری داشت که گونه های گیاهی کمتر در معرض انقراض قرار گیرند (۲۰).

طریقه مورد استفاده قرار دادن گیاهان دارویی تأثیر بسیار بسزایی در میزان مواد موثره آن خواهد داشت و حتی گاهی تا کاملاً بی اثر شدن خاصیت گیاه می تواند پیش رود. در این تحقیق طریقه مصرف هر گیاه دارویی از عطار پرسیده شد و نتیجه حاصل از پاسخها نشانگر این مطلب بود که روش دم کردن گیاه (۴۲٪) در بالاترین رده روش کاربرد و کمترین نحوه مصرف مربوط به استفاده موضعی (۵٪) می باشد که این نتیجه مطابق با نتایج معماری و همکاران (۱۳۹۹) می باشد.

از گذشته دور تا کنون بشریت در جستجوی استفاده از گیاهان پیرامون خویش جهت تغذیه و رفع درد ها و بیماریهای خود بوده است. کتابهای قدیمی با ارزشی از دانشمندان این علم همچون زکریای رازی و ابوعلی سینا به جای مانده است که موکد همین مطلب می باشد.

گذاری آنها در درمان بیماری‌ها نقش ویژه‌ای داشته باشد، پیشنهاد می‌شود نهادهای نظارتی بهداشتی در این مورد دقت بیشتری داشته و استاندارد ویژه‌ای جهت نگهداری این داروها وضع و اجرا نمایند.

در پایان لازم به ذکر است مشاهدات تحقیق حاضر نمایانگر نحوه نامناسب نگهداری گیاهان دارویی در اکثر عطاری‌ها می‌باشد. از سوی دیگر از آنجایی که برداشت و ورود هیچ کدام از گیاهان دارویی به مغازه‌های عطاری مشخص نیست، و تازه بودن داروهای گیاهی می‌تواند در میزان تاثیر

Reference:

۱. Abbas, Z., Khan, S.M., Abbasi, A. M Pieroni, A., Ullah, Z., Iqbal, M., & Ahmad, Z. , ۲۰۱۶. Ethnobotany of the Balti community, Tormik valley, Karakorum range, Baltistan, Pakistan. *Journal of Ethnobotany and Ethnomedicine*, ۱۲(۱), ۳۸.
۲. Anquez-Traxler, C. ,۲۰۱۱. The legal and regulatory frame work of herbal medicinal product in the European Union: A focus on the traditional herbal medicines category. *Drug information journal*, ۴۵(۱), ۱۵-۲۳.
۳. Braun, L. A., Tiralongo, E., Wilkinson, J. M., Spitzer, O., Bailey, M., Poole, S., & Dooley, M. ,۲۰۱۰. Perceptions, use and attitudes of pharmacy customers on complementary medicines and pharmacy practice. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, ۱۰(۱), ۳۸.
۴. Calapai, G. ,۲۰۰۸. European Legislation on Herbal Medicines. *Drug Safety*, ۳۱(۵), ۴۲۸-۴۳۱
۵. Dhivya, S.M., & Kalaichelvi, K. (۲۰۱۶). Ethno medicinal knowledge of plants used by irula tribes, nellithurai beat, the Nilgiris, Tamil Nadu, India. *Asian Journal of Medical Sciences*, ۷, ۱۲۴-۱۲۸
۶. Farhadi, M. ۲۰۰۶. Ethnobotanygraphy or examples of Ethnobotanygraphy of wild plants of Kamareh. *Quarterly Journal of Social sciences*.
۷. Gholipour, A., Ghorbani Nohooji, M., Rasuli, N. & Habibi, N. ۲۰۱۴. An ethnobotanical study on the medicinal plants of Zarm-Rood rural district of Neka. *Journal of medicinal plants*, ۱۳ (۲۵).
۸. Gohre, A., Toto-Nienguesse, A. B., Futuro, M., Neinhuis, c. & Lautenschlager, T. , ۲۰۱۶. Plants from disturbed savannah vegetation and their usage by Bakongo tribes in uige, Northern Angola. *Journal of ethnobiology and ethnomedicine*, ۱۲(1), ۴۲.
۹. Hamilton, C., Shengil, P., ۲۰۰۳. *The purposes and teaching of applied ethnobotany, People and Plants Working Paper.: ۱۱*. Godalming, UK: WWF.
۱۰. Hashemi Sirjani, F., Bahmanesh, B. & Rostami Charati, F., ۲۰۱۸. *Ethnobotany of antidiabetic medicinal plants in Chaharbagh Rangelands of Golestan province*, ۳rd International conference on applied research in agriculture, natural resources and environment, Hamedan, Iran.
۱۱. Iranmanesh, M., Najafi, Sh. & Yousefi, M. ۲۰۱۰. Studies on ethnobotany of important medicinal plants in Sistan. *Journal of herbal drugs*. ۱ (۲).
۱۲. Lulekal, E., Kelbessa, E., Bekele, T., & Yineger, H. , ۲۰۰۸. An ethnobotanical study of medicinal plants in Mana Angetu District, southeastern Ethiopia. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, ۴(۱), ۱۰.
۱۳. McClatchey W.C., Gollin, L.X., ۲۰۰۵. An Ethnobotany Research Training Workshop in Madagascar. *Journal Of plants, People, and Applied Research*, ۳۰۹-۳۲۷.
۱۴. Moameri M, Abbasi khalaki M, Dadjou F, ۲۰۲۰. Ethnobotany of Darwishchai-Sarein Watershed Plants with Medicinal and Food Approaches. ۱۴ , ۷۱۴- ۶۹۸: (۴)
۱۵. Ouphy, R. ۲۰۱۶. An investigation on important medicinal plants in Fars province. The sixth national conference on sustainable agriculture and natural resources.
۱۶. Pei, S., Fu, H., & Wan, C. ,۲۰۰۸. Changes in soil properties and vegetation following exclosure and grazing in degraded Alxa desert steppe of Inner Mongolia, China. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, ۱۲۴(۱-۲), ۳۳-۳۹.
۱۷. Phumthum, M., Srithi, K., Inta, A., Jounsongduang, a., Tangjitman, K., Pongamornkul, w., &

- Balslev, H. ,۲۰۱۸. Ethnomedicinal plant diversity in Thailand. *Journal of Ethnopharmacology*, ۲۱۴, ۹۰-۹۸.
۱۸. Reimers, E. A. L., Cusimamani, E. F., Rodriguez, E. A. L., del Valle, J. M. Z., Polesny, Z., & Pawera, L. ,۲۰۱۸. An ethnobotanical study of medicinal plants used in Zacatecas state, Mexico. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, ۸۷(۲), ۱d-۱d.
۱۹. Sadat-Hosseini, M., Farajpour, M., Boroomand, N. & Solaimani-Sardou, F., ۲۰۱۷. Ethnopharmacological studies of indigenous medicinal plants in the south of Kerman, Iran. *Journal of Ethnopharmacology*, ۱۹۹, ۱۹۴-۲۰۴.
۲۰. Sajib NH & Uddin SB., ۲۰۱۵. Ethnomedicinal study of plants in Hathazari, Chittagong, Bangladesh. *Tropical Agricultural sciences*, ۳۸(۲), ۱۹۷-۲۱۰.
۲۱. Trotter, R. T., & Logan, M. H. , ۱۹۸۶. Plants in Indigenous Medicine and Diet, Behavioural Approaches.

Ethnobotany of medicinal plants among the northern counties local communities of Fars province

Roja Safaeian*^۱, Elahe Niknam simakani^۲

Abstract

Medicinal plants constitute a high percentage of plant species in Iran. There are still unknown types of drugs that still use from the past years until now to. Due to the increasing demand for herbal medicines and the human desire to use them instead of chemicals need for research it seems necessary. The following study is considered in Abade, Khorambid, Bavanat and Pasargad.

The questionnaires were included plant local name, place of collection, parts used, season of harvest, medicinal uses, contraindications, how to prepare and method of use. Information on the use of plants was obtained by interviewing with ۴۰ traditional herbalists. The data collected was analyzed by using quantitative indices in terms of the value of the use of the species (UV), informant consensus factor (ICF), and fidelity level (FL). The results showed that reported plants in the traditional shops belonging to ۳۲ botanical families and ۸۳ species.

Lamiaceae was the most common family (۲۰,۷%), followed by the Asteraceae family (۱۱%), then, Apiaceae (۹,۸%). In the present study, the results obtained from local communities showed that the use of medicinal plants is to relieve and cure digestive diseases. In this regard, the aerial parts of plants are more useful when consumed as herbal tea. Paying attention to these results shows the role of important of ethnobotanical studies in today's human life. Furthermore, this issue shows human need to the nature, pastures and its products in order to heal and relieve the spiritual and physical science.

Keywords: Ethnobotany of medicinal plants, Ethnobotanical quantitative indices, Traditional herbal shops, Fars province.

^۱ *Ph.D.*, Department of Natural Resources and Environmental Engineering, School of Agriculture, Shiraz University, Shiraz, Iran, Roja.safaeian@gmail.com, safaeian@shirazu.ac.ir

^۲ M.Sc. , Department of Natural Resources and Environmental Engineering, School of Agriculture, Shiraz University, Shiraz, Iran